

حقوق و اخلاق مهندسی

پیشگیری هوشمندانه و بازتعریف کارکرد شوراهای انتظامی

حسین خلیلی‌مرد، رئیس شورای انتظامی
سازمان نظام مهندسی ساختمان

یکی از مهم‌ترین مأموریت‌های ما، حرکت از رویکرد صرفاً واکنشی به سمت رویکرد پیشگیرانه است.

برگزاری جلسات مستمر و رسیدگی‌های فشرده، نمی‌توان کیفیت رسیدگی را فدای سرعت کرد؛ چراکه در چنین شرایطی، آراء صادره در زمان ابلاغ، اثرگذاری لازم را نخواهند داشت.

بر همین اساس، بازنگری در سازوکارهای ثبت و رسیدگی به شکایات، از جمله تعیین هزینه‌های حداقلی برای ثبت شکایت، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است؛ همان‌گونه که در مراجع قضایی، ورود به فرایند دادرسی مستلزم پرداخت هزینه است. این اقدام می‌تواند نقش مؤثری در پالایش شکایات غیرضروری، ساماندهی ورودی پرونده‌ها و افزایش کارآمدی شوراهای انتظامی ایفا کند.

در کنار این موارد، اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات نیز از الزامات اساسی است. هرچند در این زمینه تلاش‌هایی از سوی شورای مرکزی و کمیسیون عمران صورت گرفته، اما از نظر ما این اصلاحات کافی نیست و لازم است نظرات تخصصی شورای انتظامی کشور و شوراهای انتظامی استان‌ها، به صورت جدی در فرایند تدوین و تکمیل قوانین مورد توجه قرار گیرد.

نکته‌ای که نباید از نظر دور داشت آن است که شوراهای انتظامی ماهیتی تقابلی با جامعه مهندسی ندارند. حضور در این شوراهای، مسئولیتی سنگین، توأم با فشارهای حرفه‌ای و شخصی است. اعضای شوراهای انتظامی، بدون برخورداری از مزایای رفاهی یا خدمات جانبی، صرفاً با هدف صدور آراء منصفانه و صیانت از حقوق عمومی فعالیت می‌کنند. طبیعی است که فعالیت قضائی با نارضایتی بخشی از مخاطبان همراه باشد و فشارهایی را به دنبال داشته باشد، اما این فشارها باید به‌عنوان انگیزه‌ای برای استمرار فعالیت حرفه‌ای با استحکام و دقت بیشتر تلقی شود.

در نهایت، باور داریم که با هم‌افزایی میان شورای انتظامی کشور، سازمان نظام مهندسی ساختمان، هیئت‌مدیره‌های استان‌ها و نهادهای قانون‌گذار و با اتکا به آموزش مستمر، اصلاح سازوکارها و تقویت نگاه پیشگیرانه، می‌توان گامی مؤثر در بازتعریف جایگاه شوراهای انتظامی، ارتقای اخلاق مهندسی و افزایش اعتماد عمومی برداشت؛ مسیری که نتیجه‌نهایی آن، بهبود کیفیت ساخت‌وساز و سلامت حرفه مهندسی در کشور خواهد بود.

تخلفات، کاهش ورودی پرونده‌ها و در نهایت کاهش انباشت و رسوب پرونده‌های انتظامی خواهد شد.

در این مسیر، نقش حمایت‌های ساختاری و تخصیص منابع مالی مناسب برای آموزش، اهمیتی تعیین‌کننده دارد. از تمامی سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان استان‌ها درخواست شده است با اختصاص بودجه‌های لازم، نسبت به ارتقای سطح توانمندی‌های علمی و فنی اعضای خود اقدام کنند. آموزش در این حوزه، یک فعالیت تشریفاتی نیست، بلکه سرمایه‌گذاری بلندمدت برای سلامت حرفه مهندسی و کاهش هزینه‌های اجتماعی و حقوقی آینده به شمار می‌رود.

در کنار موضوع آموزش، یکی از چالش‌های جدی شوراهای انتظامی، حجم بالای شکایات غیرمستند، بی‌پایه و واهی است. به جرأت می‌توان گفت حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد شکایات مطرح‌شده، فاقد مبنای مؤثر بوده و عمدتاً ناشی از سوءتفاهم‌های جزئی یا نبود آگاهی کافی است. یکی از دلایل اصلی این وضعیت، رایگان بودن فرایند ثبت و رسیدگی به شکایات است؛ به‌گونه‌ای که نبود هزینه، زمینه طرح شکایات غیرضروری و بعضاً با هر انگیزه‌ای را فراهم کرده است. حتی در مواردی مشاهده شده که یک فرد، در یک روز علیه ده‌ها نفر شکایت ثبت کرده است.

این حجم بالای ورودی پرونده‌ها، علاوه بر تحمیل بار مضاعف بر شوراهای انتظامی، موجب اطاله رسیدگی و کاهش اثربخشی آراء می‌شود. در بسیاری از موارد، فرایند رسیدگی بدوی، تجدیدنظر و ابلاغ رأی، دو تا سه سال به طول می‌انجامد و در این فاصله، رأی انتظامی کارکرد بازدارنده خود را از دست می‌دهد. چه‌بسا پرونده‌هایی مربوط به سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ که صدور و ابلاغ رأی در شرایط فعلی، عملاً اثربخشی لازم را نخواهد داشت. ریشه این مشکل، بیش از هر چیز، در عدم کنترل ورودی پرونده‌ها و موانع ساختاری موجود نهفته است.

آمارها به‌روشنی عمق این چالش را نشان می‌دهد؛ به‌عنوان نمونه، در مقطعی بیش از ۱۴ هزار و ۵۰۰ پرونده در جریان بوده که حدود ۸ هزار و ۷۰۰ فقره آن، مربوط به رسوبات سال‌های قبل از ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ بوده است. اگرچه همکاران ما در دوره‌های مختلف تلاش‌های ارزشمندی برای کاهش این حجم انجام داده‌اند، اما حتی با

شوراهای انتظامی سازمان نظام مهندسی ساختمان، از ارکان کمتر دیده‌شده اما اثرگذار نظام مهندسی کشور هستند که بی‌ادعا، مسئولیت خطیر صیانت از حقوق عمومی، اخلاق حرفه‌ای و سلامت ارائه خدمات مهندسی را بر عهده دارند. این شوراهای، مرجع رسیدگی به تخلفات حرفه‌ای بوده و نقشی تعیین‌کننده در ایجاد نظم، ارتقای کیفیت ساخت‌وساز و حفظ اعتماد عمومی ایفا می‌کنند. حقوقدانان و اعضای شوراهای انتظامی با دقت، حساسیت و مسئولیت‌پذیری، بار حقوقی این فرایند را به دوش می‌کشند و تلاش دارند ضمن رعایت عدالت، از تضییع حقوق مهندسان جلوگیری کرده و با صدور آراء دقیق و مستند، سازمان نظام مهندسی ساختمان را به سمت پیشگیری و ارتقای کیفیت خدمات هدایت کنند.

تجربه سال‌های اخیر نشان می‌دهد که شوراهای انتظامی، علی‌رغم جایگاه حساس و مسئولیت‌های گسترده، با چالش‌های ساختاری و اجرایی متعددی مواجه‌اند. یکی از مهم‌ترین مأموریت‌های ما، حرکت از رویکرد صرفاً واکنشی به سمت رویکرد پیشگیرانه است. بررسی هزاران پرونده انتظامی در سطح کشور به‌روشنی نشان می‌دهد که بخش قابل‌توجهی از تخلفات حرفه‌ای، نه ناشی از تعمد یا سوءنیت، بلکه حاصل ناآگاهی، برداشت نادرست از مقررات، اشکالات جزئی و به‌روز نبودن دانش فنی و حقوقی مهندسان است. فراوانی این تخلفات، اعم از سهوی یا عمدی، به‌صورت شفاف احصا شده و بیش‌ترین‌ها اعلام شده است.

بر همین اساس، اصل «پیشگیری مقدم بر درمان» را مؤثرترین رکن در حوزه رسیدگی انتظامی می‌دانیم. اگرچه جایگاه قانون محفوظ و لازم‌الاجراست، اما در کنار آن، تأکید ویژه‌ای بر پیشگیری از طریق آموزش، ارتقای فنی و به‌روزرسانی علمی مهندسان داریم. تجربه نشان داده است آنچه در فضای دانشگاهی آموزش داده می‌شود، در عمل پاسخگوی تمام الزامات حرفه‌ای نیست. مهندسان پس از ورود به عرصه حرفه‌ای، نیازمند آموزش‌های مستمر، کاربردی و هدفمند هستند تا بتوانند با آخرین ضوابط، آئین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌های حرفه‌ای همگام شوند. ارتقای سطح دانش، علاوه بر افزایش کیفیت خدمات مهندسی، موجب کاهش